

USUTEADUSLINE AJAKIRI

AKADEEMILISE USUTEADLASTE SELTSI
VÄLJAANNE

Vastutav toimetaja: **O. Sild**

Ajakirja toimkond: O. Sild (juhataja), J. Köpp, S. Aaslava, H. Masing,
J. Taul, K. Tiit, E. Teppan (korrektor), K. Valdma (asjaajaja).

Sisukord:

	lk.
K. Tiit: Evangeelse kirikuõpetaja kutsest ning ametist	33—42
B. Ederberg: Eesti ev.-luteri kirik ja lahkusud	42—46
O. Sild: Missugune vaimulik näidend tuli etendusele Riias talvel 1205/1206 ja missuguse kirikupühaga oli ta seotud?	47—49
Hugo Masing: Prohvet Multsvet (Järg)	49—52
Kirikuloo viimane sõna	52—55
Varia: Usuteaduskonna elust ja tööst õppeaastal 1934/1935. Akadee- miline Usuteadlaste Selts astus välja 14. aastast	56—60
S. Aaslava: Pärisnimedel transkribeerimisest uues eesti piiblis	61—64

Tartus, 1935

AKADEEMILISE USUTEADLASTE SELTSI KIRJASTUS

Usuteadusline Ajakiri

Akadeemilise Usuteadlaste Seltsi väljaanne

Vastutav toimetaja: O. Sild

VII aastakäik

1935

№ 2

Evangeelse kirikuõpetaja kutsest ning ametist.

Karl Tiit.

Tänapäeval ajakirjanduses ja avalikkuses ülesse kergitatud küsimused kirikuõpetaja kutseeetikast otse nõuavad sõnavõttu. Nad nõuavad õieti selle küsimuse põhjalikku ja süstemaatilist käsitletu. Sest kui kihelkonnas töötavad edukalt lahkusud, kui osavõtt kirikuelust mõnesti kahaneb, kui loed siin-seal kirikuõpetaja kohtuprotsessidest, koguduste sisetülidest hingedkarjase valimisel, siis on küll igal tõsisel ametikandjal otse kohuseks jääda seisma ja pärida endalt aru oma ameti ustavusest ja usutavusest. Küsida: kes ja milline peaks olema evangeelne kirikuõpetaja?

Selles suunas on kirjutatud eelolevad mõtted. Nad on kaheldamatult vaid raamistikuks ja puudutavad vaid kardinaalseid küsimusi, jõudmata käsitleda pisiasju. Ent need mõtted peaksid ometi jõudma haarata probleemi olu. Selles on nende avaldamise õigus- tus teoloogilises ajakirjas — erilise pastoraalse puudumisel.

Ülalesitatud küsimusele saab minu arvates parimini vastata haarates kirikuõpetaja kutse ja ameti kogu ulatust, teisi sõnu — ka tema elu, ei mitte üksi ta kuulutust. Sest muidu oleks ta tõesti vaid a m e t n i k, kui nende kahe vahel puuduks side ja harmoonia. Aga ta on κλητός, ta on kutsutu. Ja kutsutuna ta täidab oma ametit. Siit järgneb kaksikjaotus: S õ n a — kuulutamine otse- ses mõttes, ka sakramentide jagamine, ja T e g u — kuulutamine eeskuju kaudu.

A. SÕNA.

I. Ἐξουσία.

Kui õpetajale on usaldatud suur ülesanne — olla koguduse vaimulik ja vaimne juht, näidata talle õigeid radu, siis peaks iga

teadlik hinge karjane küsima — kas tal on selleks volitust, kas tal on *ἐξουσία*. Kas tal on tunne ja teadvus, et temagi on kui jünger, kellele Jeesus Kristus „andis väe ja meelevalla kõikide demonite üle ja tõbesid parandada“ (Lk. 9, 1)? Kas võidakse ka tema kohta öelda, et ta jutlustab evangeeliumi, et ta parandab tõbesid taoliselt Blumhardt'ile, et ta valitseb vaimude üle *ὡς τῆν ἐξουσίαν ἔχων*?

Muidugi, seda ei tohi võtta katoliiklikus mõttes. Siin pole volitaja suuruse ülekannet volitatavale. Siin on täieline alistumine. Õpetaja on viimselt kõikide sulane. Sedagi võib mõista mitmeti. Kui Gregorius VII ütles, et ta on *servus servorum*, siis asetab ta sellesse mõistesse juba isegi vastupidise — see andis talle suurima au. Sest ka tagasihoidlikkuses peab olema tagasihoidlik. Luterlik õpetaja peab enda aga seadma Püha Kirja kaheterase mõõga ette ja küsima: kas tal on õigus õpetada evangeeliumi ja jagada sakramente selle sihiga, et tema kogudus jõuaks usule? Evangeelses kirikus ei piisa sellest, et õpetaja on *rite vocatus* 1). Ka see peab olema, et vältida segadusi. Kuid palju tähtsam on kuulutaja sisetunne, teadmine — meie ei räägi e n d a sõnu, ei kuulutama evangeeliumi, vaid tegutseme J u m a l a nimel. See ei kutsu ja ei saagi meis välja kutsuda eneseuhkust. Kui seame enda Jeesuse absoluutse sõna valgusesse, siis kahvatub selle kõrval kõik muu. Küsitakse kriteeriumi? Meie elu, igapäevased kogemused. Kes ise veel pole läbi võidelnud oma hinge-Kolgata, see pole väärt juhtima vabastamisele teisi 2). Kuidas saamegi kõnelda usust, mis on maailma ära võitnud, kui meie ei suuda võita iseendki? 3).

Kogudusel on imeliselt terav vaist selleks — ta tunneb väga selgesti, kes kõneleb sõnu ja kes usub. Kuid veel teravam vaist on neil, kes nimetavad end uskmatuiks. Üksainus sõna, pilk, tegu võib neile sagedasti näidata õpetaja siseelu.

Õpetaja ei saa olla *ἀνήρ διπρωχος* 4). Lõppeks võib Jumal ka tema sõnu kasutada, aga selle teadvusega ei või täita ameti-

1) Conf. Aug. Inv. art. V: „Ut hanc fidem consequamur institutum est ministerium docendi evangelii et porrigendi sacramenta.“ Ka art. XIV.

2) Vrd. A. HAAVA luuletis „Eesti Kirik“ 1924 nr. 52/53.

3) Vrd. D. VORWERK, Kann auch ein Pastor selig sein?, lk. 20: „ein Heimatloser, der darum doppelt unglücklich ist, weil er fortwährend von der Heimat reden muss.“

4) Jak. 1, 8.

kohustusi. Ei saa kedagi veenda, kui endal puudub veendumus. Sellega pole muidugi öeldud, et ta peaks olema juba lõpetanud oma sisese võitluse. On alati tegu mingi vastutamatus tunde, kui keegi võib nimetada oma pöördumise päeva ja tundi, ja kui ta siis rahuneb ega tunne enam risti. See pole kaheldamatult öieti tundnud, mis on meelevald. Aga teiselt poolt see pole ka kurvastus, see pole rõhutud olek. See pole ei Jeremija ega Joonas, kes peavad kuulutama, ega taha, kes kannatavad seeläbi. Ei, see on sisene rõõm tohtida kanda Jumala evangeeliumi maailma. See on Jesaja, kes hüüab: „Vaata, siin ma olen, läkita mind“ (Jes. 6, 8). Siis on meil kutse Jumalalt ja meelevald.

Sel korral on õpetaja viimselt ka preester evangeelses mõttes. Evangeelium ei tunne küll paganlikku ja katoliiklikku ohvrit. Kuid üht ohvrit tunneb ta ometi, ülimat ja raskeimat — eneseohverdamist¹⁾. Seda ta nõuab igalt kristlaselt, esijoones aga ametikandjalt. Ja selles mõttes peab iga õpetaja olema preester, et ta kaotab kogu oma elu — Jumalale. Ent selle läbi ta võidab omale õige elu.

Niebergall ütleb: ²⁾ „Der Wert des Menschen beruht in dem, woran ihm etwas liegt, wirklich und echt liegt. Pfarrer sind Pfarrer, wenn ihnen daran liegt, dass Gottes Wille an ihnen und durch sie geschieht.“

See seisukoht lahendab kõik muud küsimused. Kui katoliku kirik nõuab preestrilt veel kehalist rikkumatust ja ei luba naisi ametisse õnnistada³⁾, siis langevad need välised nõuded evangeelses kirikus hoopis ära, ja see on vaid otstarbekuse küsimus, kas seda lubada või mitte.

II. *Κήρυγμα.*

Kui see *μετάνοια* on meis sündinud, kui meie tunneme endas Jumala pakitavat käsku, siis juba võime rääkida ülesannetest. Ja esimesena neist kõnelen sõna kuulutamises. Sellega ma mõistan niihästi „sõna“ kitsamas mõttes kui ka sakramentide jagamist, nagu seda mõistab ka Confessio Augustana art. IV:

¹⁾ FICKER, Unser Amt ein heiliger Opferdienst. Pastoralblätter 1926, nr. 1, lk. 51.

²⁾ Pfarrerspiegel, lk. 12.

³⁾ 1 Kor. 14, 34. Vrd. vastandina ka 1 Kor. 11, 5.

„Nam per verbum et sacramenta tamquam per instrumenta donatur spiritus sanctus, qui fidem efficit, ubi et quando visum est deo, in his, qui audiunt evangelium, scilicet quod deus non propter nostra merita, sed propter Christum iustificet hos, qui credunt se propter Christum in gratiam recipi.“

Sellega on kogu meie töö asetatud suure küsimärgi ette. Sest viimselt ei suuda meie ise midagi, ka meie jutlus, meie sakramentide jagamine, meie ametitalitused ei suuda endast kedagi juhtida usule, sundida meeleeparandamisele. Nimelt „ubi et quando visum est deo“! Kuid ometi vaid neile, „qui audiunt evangelium“. Siin on dialektilisel teoloogial õigus uuesti rõhutada luterlikke mõtteid — m e i e ei saa uskuma panna kedagi. See on viimselt Jumala asi. Kuid meie võime küll viia inimese otsustamise ette, kuristiku veerele. Ja seal on vaid kaks teed: jah või ei, hüpata kuristikku ja leida Jumal, või pöörduda tagasi ja teha kõvaks oma süda. „Kolmas tee“ pole siin võimalik.

See on õpetajaameti ja meie ajastu kriisis. Ja sellele ajale on meil öelda *verbum alienum*. Eks olnud needki hoopis võõrad sõnad, mida pidid kuulutama Joonas ja Jeremija. Ja ometi oli see *verbum de deo*. Sõna meile ja meie südamele.

Selline on meie sõnakuulutus. Kuid õieti see polegi kuulutus, vaid sõnakuulmine Jumala vastu ¹⁾.

Tahaksin sellele käsitelule lisandada veel kolm punkti ²⁾. Meie kuulutus peab olema

1. kirikliku ülesandega. Ei saa olla vaba enesealgatuslikku kuulutust. Kirik, kellelt oleme evangeeliumi pärinud, teeb meile selle ülesandeks. See pole kaugeltki katoliiklik mõte. See on enda asetamine Sõna teenistusse, absoluutne sõnakuulmine, nagu märgitud ülal. Meil pole ju kriteeriumi, millega saaksime teha vahet Jumala Sõna ja mitte-Jumala-Sõna vahel. Ja meil pole seda seepärast, et see saaks siis i n i m e s e sõnaks, sest sel korral m e i e langetaksime viimse otsustuse tema üle. Seepärast ei jää

¹⁾ K. FEZER homileetilises seminaris suvesemestril 1931 Tübingenis: „Die Predigt ist gar kein freies Verkündigen, sondern nur ein absoluter Gehorsam gegen das Wort Gottes.“

²⁾ K. BARTH'i Prolegomena järgi.

meil muud, kui kuulutada kiriku sõna, evangeeliumi sõna; kuid selles „orjuses“ on evangeelne vabadus ¹⁾).

2. Peame v a s t u t a m a oma kuulutuse eest. Ühtki asjatut, veendumuseta ütlust, tühja sõna. Peame suutma anda oma elu oma sõnade eest.

3. Ta peab olema u s u t a v, talle ei saa järgneda vaidlusi. Kõik, milles me ise veel kahtleme, peab jääma välja. Aga meil peab vahel ka olema julgust tunnistada, et meie mõnes küsimuses isegi pole veel selgusele jõudnud, sest ka meie ise oleme otsijad ²⁾).

Kuid kuidas saame võidelda selle Sõna oma kätte? Kuidas saavutame Jumala ilmutuse?

Ei ole muud teed, kui Sõna enda kaudu. Piibel saagu igale õpetajale omaseks. *Lectio continua*, nulla dies sine linea ³⁾). Ka seda peab kahjuks veel ütleva! See on suur õnn ja õnnetus ühtlasi, et meie, õpetajad, oleme juba ameti läbi sunnitud lugema Piiblit. Tõsi küll, jäljed peletavad — variserid ja ametlikud piibliuurijad löid risti Kristuse. Kuid tänapäevalgi on ametikandjaid, kes jutlustavad „vabalt Püha Vaimu abil, mida sülg suhu toob“ ⁴⁾). Ja kõigil on kiusatus uppuda nii muusse tegevusse, et vahest alles pühapäeval minnes kantsli kerkib ülesse tekstiküsimus.

Ei, õpetaja peab kokku kasvama Piibliga, ta peab lugema ka siis, kui mõni koht talle sel silmapilgul võib olla midagi ei ütleva. Kes teab, võib olla järgmine, võib olla homme!

Aga Püha Kirja mõistmiselegi viib omakorda tee, mida ükski hingekarjane ei peaks väsima käimast. See on p a l v e. Muidugi — südame kahekõnet Jumalaga ei saa pidada alati ja tellimise peale. Aga ei tohi enda laiskust sellega õigustada. Ka väline vorm,

¹⁾ Vrd. G. MERZ, *Kirchliche Verkündigung und moderne Bildung*, artikkel: *Das reformatorische Bekenntnis und die Gegenwartsaufgabe des evangelischen Predigers*: „Darum Amt, nicht Führertum. Nicht aber vermag das Amt und der das Amt übt, das Wort zu erzeugen; nur darum macht das Amt frei.“

²⁾ F. LUJANEN, *Uudeksi minä teen kaikki*, lk. 34: „Meillä pitäisi olla siveellistä rohkeutta sanoa monasti: minä en ole tätä ja tätä päässyt itsekään vielä käsittämään, mutta raamattu sanoo niin.“

³⁾ Vt. F. NIEBERGALL, *Pfarrerspiegel*, lk. 85.

⁴⁾ F. LUJANEN, *Uudeksi minä teen kaikki*: „saarnaa Pyhän Hengen avulla vapaasti mitä sulki suuhun tuo.“

ka palvesõnade lugemine võib saada õnnistuseks. See on meie relv. Ta nürineb ja roostetub, kui meie ei tarvita teda. On koguni esitatud mõte ¹⁾, et ka evangeelsed õpetajad peaksid endale looma midagi katoliiklaste unio apostolica taolist, mille liikmed kohustuvad iga päev lugema Püha Kirja, palvetama, tegema vaimulikke harjutusi jne., kõike teatud aja jooksul. Andmed tuleksid üles märkida ja saata oma pihi-isale. Muidugi, katoliiklikke mõtteid ei tule istutada meie kirikusse, aga isikliku palve tähtsust hingekarjase elus tuleks küll senisest enam hinnata. Head eeskju selles pakub ju meile vastlevinev Oxfordi-liikumine ²⁾.

Kolmas vahend on meil veel olemas — teoloogia. See on terav mõök, millega lahkame oma usu viimse kübemeni, et siis ehitada sellest uus ja parem. Ta on meile korrektiiviks, ja meie ei tohiks iialgi unustada seda. Muidugi, ta on puudustega. Aga „Theologie macht von Theologie frei und zeigt die Sache“ ³⁾. Selles on eneseuhkust — oodata uusi mõtteid vaid endast ja otsida vaid omi seletusi Piiblile. Miks mitte kasutada seniseid töötulemusi ja lähtudes neist minna edasi? Mis siis, kui oleme tühjaks ammutatud? „Der Prophet spricht, wenn Gottes Wille ihn treibt, der Pfarrer, wenn der gregorianische Kalender auf Sonntag und die Uhr auf zehn Uhr steht.“ ⁴⁾ Siin on paratamatu süveneda küsimusisse ka teadusliku aparaadiga. Kui paljud aga teevad seda? Vabandusi on ju tuhandeid.

Sellega ühenduses seisab kohustus usulise kirjanduse ja ajakirjanduse vastu. Muidugi, ise kirjutada, see pole igamehe asi, kuigi ei oleks palju seda nõuda ülikooliharidusega mehelt. Kuid lugeda, see on conditio sine qua non. Huvitavalt arvustab Luther ⁵⁾ oma ajale vastavalt seda nähet: „Noch sind sie nicht so fromm und redlich, dass sie solche Bücher käuften, oder wenn sie dieselbigen gleich haben, dennoch nicht ansehen noch lesen. Ach! das sind zumal schändliche Fresslinge und Bauchdiener, die billiger Säuhirten und Hundeknechte sein sollten, denn Seelwarter und

¹⁾ H. WERDERMANN, Seelsorge an Seelsorgern, lk. 37 jj.

²⁾ Kui tõsiselt tuleks õieti võtta ettevalmistust pühapäevasele jutlusele, näitab RUNA romaan „Erämaan pappi“. Vrd. ka WINTERBERG, Unsere Vollmacht zum Dienst, Pastoralblätter 1928, nr. 4, lk. 237 jj.

³⁾ F. NIEBERGALL, Pfarrerspiegel.

⁴⁾ Tagebuch eines Grossstadtpfarrers, lk. 21.

⁵⁾ Suure katekismuse eeskõnes.

Pfarrherrn.“ Liig kiiresti kaob tavaline ametikandja oma töö hulka. Ei saa salata, et seda tööd on ka väikestes kogudustes äärmiselt palju, kuigi seda heameelega ei taheta tunnistada. Aga tihti hakkab ametikandja lisaks sellele tööle veel harima põldu, kasvatama karja, avab näit. bensiinijaama ja on rängasti ametis siinpoolse maailmaga. Kui ta siis midagi tellib, siis on see mõni jutlustekogu või „Christlicher Beispielschatz“, paremal juhul „Pastoralblätter“, mis lamavad lahti lõikamata ta laual.

Ei võiks juttugi olla teadusliku ettevalmistuse tasapinna ja nõudmiste alandamisest. Eriti on see öeldud häälte vastu, kes nõuavad kreeka ja heebrea keele sunduse kaotamist usuteaduskonnas. Just vastupidi — nende tundmist tuleks veelgi süvendada, et teoloog suudaks tungida algkeelse Piibli sügavusisse.

Need on üldised küsimused ja neist lähtudes lahenevad kõik nendega seotud üksikasjad.

B. TEGU.

I. Ποιμήν.

Kristliku kuulutuse sihiks on see, millega algasid Johannes ja Jeesus — βασιλεία τοῦ θεοῦ. See on meil selge ¹⁾). Ja püha-päevases jutluses sellest kõnelda on ka kerge. Aga minna välja oma kogudusse ja hakata seda teostama, see näib olevat võimatus. See on σάνδαλον, millest nii raske üle saada.

„Aga kui üks vend ehk õde alasti oleks ja neil puuduks igapäevane toidus, ja üks teie seast peaks ütleva nende vastu: Minge rahu, soojendage endid ja sööge kõht täis; aga teie ei anna neile mitte ihu tarvidust, mis sellest kasu?“ ²⁾

Meie tahaksime meelsasti olla valitsejad ³⁾ — kui mugav on jagada käsklusi büroost, mõista kohut ja näidata vigadele. Aga neid ise parandada! See on vai meie liha sees ⁴⁾.

Meie ei tohi pigistada silmi kinni kaaskristlaste hingeliste ja ihuliste hädade ees. Ei saa käskida, ei saa mõista kohut, peame ise panema käed külge. See on aga viimselt meie ustavuse kon-

¹⁾ Ma ei hakka siin pikemalt arutama probleemi jumalariigi mõistest.

²⁾ Jaak. 2, 15. 16.

³⁾ Hes. 34, 4 ja 1 Pt. 5, 3.

⁴⁾ 2 Kor. 12, 7.

trolliks. Kui mugav oleks end vabandada ajapuudusega ¹⁾, kui mugav oleks mitte nähagi üldse ülesandeid. Aga neid on palju, nad pakitavad meie ees, nõuavad teostamist. Peab küll kõrvad tugevasti kinni toppima, et mitte kuulda tänapäeva hädakisa.

Kõiki õpetaja ülesandeid ei suudaks sel alal kaheldamatult loetella. Seal on haigetekülased, vaestemaja, piiblitund, kirikukoor, käsitööõhtujuhe, lai tegevusväli. Küll aga tahaksin välja tõsta kolm asja, mis eriti tänapäeval tarvilised.

1. Kodukülased. Kas tunnete kõiki, kes on usaldatud meie hoolde? Kogudused on suured, see on tõsi. Aega on vähe, on ka õige. Kuid kuidas tohime pühapäeval kõneleda kogudusele, kui meie ei tunne tema häda, ei tea küsimusi, millega ta võitleb. Siis kõneleme üle pea ja ülepea. Kui palju uusi kogemusi saame sellest, kui palju armastust leiame. Siis alles saame meiegi koguduseliikmeks, nii nagu see peaks olema evangeelse hingekarjase juures eelduseks. Aga sageli tunnete kogudust vaid personaalraamatu järele. Need on meile „surnud hinged“ „surnud majades“. Ideaal oleks õieti: iga aasta üks külastus ja kartoteek vastavate märkmetega kodu. Iga koguduseliikme kodu peaks olema avatud oma hingekarjasele. Siis ta võiks julgesti öelda: „Minu kogudus.“ ²⁾

2. Kõnetund. Kristlik inimene vajab paratamatult pihti. See on juba psühholoogiliselt hästi põhjendatud — on vaja rääkida südamele maha oma koorem, jagada kellegi teisega. Täiskasvanu ei nuta, tal pole ema-isa, kellele võiks rääkida. See pole kaugeltki absolutsioon, mida vajab evangeelne kristlane. Ta tahab tuua oma koormat Jumala ette —

„Et Su Poja risti alla
elukoorma panna saaks.“

Aga ta ei saa sellega alati valmis üksinda, tal on vaja abi; tal on vaja hingekarjast, kes ütleb õige sõna õigel ajal, kes lohutab ja manitseb. Ta ootab hukkamõistu, ootab seisukohavõttu. Ega

¹⁾ Huvitav ajalooline dokument on selles suhtes Liivimaa 77. Prov.-Sinodi protokoll aastast 1911 § 83: „Nachdem durch eine statistische Berechnung der täglichen Arbeitsaufgaben des Pastors erwiesen wurde, dass er nur imstande ist, die allgemeinen Direktiven und einen Arbeitsplan für die Innere Mission in seiner Gemeinde zu geben . . . .“

²⁾ OELKER, Hirtendienst, Pastoralblätter 1927, nr. 2, lk. 114 jj.

muidu oleks nii palju murdunud inimesi, nii palju enesetapjaid meie päevil. Nad ei saa lihtsalt enam ise oma eluga valmis, kõik niidid on läinud segi. Nüüd on vaja kedagi, kes nad rahulikult lahti harutaks. Selleks harutajaks peaks olema koguduse õpetaja enam kui seni.

Raske ülesanne on sellega pandud ta õlule — olla hinge prügi, panipaigaks ja mitte tohtida seda jagada teistega. Aga ta teab ju, kes aitab kanda seda koormat. Ja teab ühtlasi, kui suur õnnistus on see — lohutada ja kinnitada inimesi.

3. Noorte töö. See senini söödis olnud põld peaks ikka enam tähelepanu leidma. Eesti kirik on sellega vaid kinnitanud endastmõistetava tööga, kui ta võttis vastu otsuse:

„Kirikupäev tunnistab noorsoo organiseerimise ja usulise kasvatus töö ev.-lut. kiriku ametikandjate tähtsamaks kohustuseks, nagu on hingehoid, leeriopetus jne.“¹⁾

Piirdun siin ainult viitamisega sellele suurele tööalale²⁾. Üht tahaksin aga siiski tähendada, et just tänapäeval on nõudmine absoluutsete autoriteetide järele kasvamas. Noorus alistub meelsasti tõesti absoluutsele autoriteedile. Meil on see autoriteet olemas. Kas suudame vastutust kanda selle eest, kui meie noori ei too ta lähedale?

II. Ὁ αἰὼν οὐτός.

Iga kristlane seisab keset maailma ja peab võtma seisukoha kõigi kultuurväärtuste suhtes. Tal on selleks täieline õigustus, isegi kohustus. Ta peab võitlema parema arusaamise eest, sest loobuda tähendaks anda ülevõim vastutamatu elemendi kätte. Kristus pole elustpõgenev, nagu budhism, vaid elujaatav tunnistus³⁾. Aga see elu, see βασιλεία ei seisa välistes asjades — ta on eshatoloogilise lootusega. Just seepärast oleks vale põgeneda elust ja ülesannetest, mille keskele meid Jumal on pannud. See pole mitte viimne siht, aga seegi on ülesanne, mis meie kätte usaldatud, ja meie peame seda täitma kui ustavad sulased nii hästi kui suudame⁴⁾. Kuid õpetaja asub siin vähe erineval seisukohal. Mui-

1) Kiriku Teataja 1928, nr. 4, I.

2) Pikemalt käsitletus „Kirikliku noorsoo töö areng Eestis“.

3) 2 Tess. 3. 11—12.

4) Conf. August. Inv. art. XVI: „auch werden diejenigen verdammt, so lehren, dass christliche Vollkommenheit sei, Haus und Hof, Weib und Kind leiblich verlassen . . . Denn das Evangelium lehret nicht ein äusserlich, zeitlich, sondern innerlich, ewig Wesen und Gerechtigkeit des Herzens . . .“

dugi võib ta poliitiliselt mõelda, ta võib oma südames olla suur pat-sifist, rahvuslane jne. jne. Kuid ta ei tohi kalduda aktiivsesse poliitikasse. Parem oleks, kui ta üldse seisaks üle erakondadest, klassivõitlusest. Aga kui ta seda ei suuda, lükaku oma vaated kuhugi kaugesse laualaekasse, ärgu näidaku neid. Sest ta peab olema kõigile hingekarjaseks. Ma mõtlen — ta ei tohi aktiivset propagandat teha. Küll võib ta öelda kindlalt ja julgelt oma credo, aga ta peab nägema tõde ka teistes. Ta peab seadma oma vaated evangeeliumi valgusesse, see korrigeerib. Sest lõpuks on kõik immanentne, evangeelium aga igavene väärtus. Ja tegutsedes poliitiliselt võib ta kergesti jätta mulje, nagu oleks kristlus ainult tema vaatega kooskõlas. Kui langeb tema vaade, kui langeb maksev kord ja vahetub uuega, siis võib kannatada ka kirik, kes kaldus oma otsesest ülesandest kõrvale.

Ilmakorrad on kõik a ja s, järelkult on uusi ja vanu vaateid. Ja uued vaated muutuvad omakorda vanadeks. Evangeelium aga, mida esitab kirik, on igaviku kiir meie aega. Seepärast pole evangeeliumi ees ka need relatiivsed uue-vana mõisted enam püsivad. Evangeelium on üle neist. Ja seepärast ei tohi kirik ega tema ametikandjad joosta õhinal vastu uutele saavutistele ja neid taevani kiita. Peab valitsema teatud distantis. Sellega pole öeldud, et peame maha jääma ajast. Ei, peame kõike võtma terava kriitikaga — „mis vaimu lapsed teie olete?“

(Järgneb.)

Eesti ev.-luteri kirik ja lahkusud.

B. E d e r b e r g.

Lahkuskude probleem on väga tõsine. Ei ole kasu kiriku ringkonnist sageli tulevast hädaldamisest sektide õonestustöö üle. Peame jõudma kindlale seisukohavõtule. Selleks on vaja hinnata ka sektide hüvesid ja neilt mõndagi õppida. Sektide saavutused siin ja seal on peaaegu alati tingitud kiriku nõrkusist ja puudusist. Lahkusud on kiriku võlapaber. Üksiku seksti tekkimine juhib kiriku tähelepanu seni arendamata küsimusele. Nõnda muutuvad lahkusud kirikule manitsuseks ja hoiatuseks. Hoiatuseks ka seepoolest, et nad näitavad kujukalt, milliseisse äärmusisse

ja raskusissee võib sattuda evangeeliumi tõest ilma jäänud otsiv inimhing.

On selge, et sektidel on teatavaid varasid, mis puuduvad kirikul või vähemalt ei ole kirikus seni leidnud tarvilikku hoolitsust ega arendamist. Lahkusulised hoiavad enamalt jaolt oma väikeses ringkonnas ühte. Nende ühtekuuluvustunne ei ole küll kuigi suur. Sektid võistlevad omavahel ja hargnevad üksikosadesse. Väiksemas osaduses valitseb aga üksmeel. Nende väike kogu, kodune, lihtne õhkkond on liikmeile suurimaks külgetõmbe põhjuseks. Olgu nende vaim nii kitsarinnaline ja ekslik kui tahes, ometi hoiab ta ühte ja liidab üksikuid ühise mõtte ümber lahutamata tervikuks. Siin on sõna- ja teosadust. See puudub rahvakirikus; liikmed ei saagi üksteisega isiklikult tutvavaks ega tunne ennast ühisesse perre kuuluvatena. Suures rahvakirikus ei suudeta küllalt hingehoiulist hoolt kanda üksiku hinge eest; paljud jäävad kirikust ja usuelust eemale ja neil ei ole aimu sellest, mida jutlustab kirik, millest tuksub tema süda. Tekib nimekristlaste kurb seisus. Seda hädaohtu püüab lahkusk vältida, püüab väikeses osaduses pakkuda kodusoojust ja armastust. Sektides on palju ürgset algristikoguduse vaimu otsimist. Kuid neil on samuti palju, mis kuulub eelristiusulisse ja eelkiriklikku ajajärku. Eelristiusulised kogemused ja kombes viivad tagasi paganausku. Teisalt leidub sektides kirikule kaduma läinud usuvorme: ekstaas, keeltega rääkimine, Kristuse tulemise pinev ootamine.

Hüveks tuleb lugeda ka suurt ohvri meelsust, ka küm-nise maksmist. Tähelepanu väärilb lahkusu aktivism ja agres-siivsus. Nad ei häbene Kristuse armuõpetust; nad töötavad, kutsuvad, jutlustavad väsimatult. Lahkusuliste agarust, nende püüdu levitada oma mõtteid, nende osavust toimetada raamatuid turule ja rahva kätte tuleks võtta eeskujuks. Ei tule arvata, et usutöö edendamist tuleb oodata ainult palgalistelt kutsetöolistelt. Koguduseliikmed püüavad olla kõik misjonärid oma kodus ja töö-kohas. Lahkusud töötavad elavalt välismisjoni alal. Ameerika ja Inglismaa metodistide ja baptistide välismisjoni ühingud aval-davad agarat tegevust. Eesti adventistidel ja evangeeliumi-krist-lastel on näiteks oma tööpõld Egiptuses. Samuti kiiduväärt on paljude lahkuskude töö sisemisjoni alal. Üle ilma on tuntud Ameerika kveekerite abi nälgivale Euroopale maailmasõja lõppe-

des. Kveekerite auks olgu mainitud, et nad oma laiaulatuslikku abistamistööd kunagi ei ole kasutanud usulise propaganda vahendina. Metodistide ja päästearmee sotsiaalne abistamistöö vajaks erilist uuringut ja hinnangut. Ka Eestis püütakse agaralt teot seda sotsiaalse abistamise alal. Esirinnas on siin metodistid. Nende loodud vaeste ja puudustkannatajate „Ühisabi“ toitluspunktid on tuhandeid päästnud suurimast viletsusest ja näljast. Baptistide ja adventistide aruanded teavad jutustada hoolekandetööst, korjandusist vaeste heaks, supiköökidest, ravigruppidest haigete abistamiseks ja kodude külastamiseks. Vennaarmastus ja sotsiaalne abistamine, tegelik kristlik armastuselu on teatavaks lepitavaks nähteks meie kiriku ja lahkusu vahel. „Tähelepanu juhtides sellele osadusele ja aktiveedile, mis mõnel pool lahkuskude hulgas meile silma paistab, kõneleb Jumal selgesti ja häbistab ev.-luteri kiriku leigeid kogudusi ja liikmeid. Viimased võivad õppida ja tähele panna, et ka nendes peaks valitsema kristlik osadus ja nende liikmed peaksid nägema suurema selgusega neid ülesandeid, mida on vaja täita ümbruses armastustöö, misjoni, noorte hoolekande ja isikliku pühitsuse alal“ (A. Soosaar — „Eesti Kirik“, 1935, lk. 78).

Sektides on maksev kõva kord ja kari. Ta avaldub mitmel viisil: surveavaldusest hingele ja põrgupiinadega hirmutamisest kuni sügavast armastusest aetud manitsuseni ja tõsise hingehoiuni. Lahkusk võib avaldada kasvatavat mõju oma liikmeile. Oma ühekülgse suuna taotlemiseks teeb ta seda kindlasti. Evangeeliumi-kristlastel on näiteks oma „valvetoimkond“. Tema ülesandeist kõneleb J. Laks (Ev. Kristl. vabakog. ülevaade 1930, lk. 95): „Siin peab soovija tunnistust andma oma päästmisest, jumalalapse tunnistuse saamisest ja põhjusest, miks soovib ta vabakoguduse liikmeks astuda.“ Ka selles asjas tuleks kirikul lahkusult mõndagi õppida. Kiriku organisatsioon on kahjuks liiga suur ja raskepärane ega ulatu kõikide liikmete juurde. Vajame rohkel arvul vabatahtlikke abilisi ja kaastöölisi ametikandjaile. Vaja on kaasa aidata nende põhjuste kaotamisele, mis soodustavad lahkuskude tekkimist. Kirik peaks arutlema lahkuskude südameküsimumsi, pakkuma otsivale hingele evangeeliumist võrsunud seletusi viimse aja küsimuste, taassündimise ja teiste probleemide kohta.

Lahkuskude kasu kirikule iseloomustab tabavalt M. Luther:

„Aber es muß uns doch alles zu Gut kommen, und nicht einerlei Nutz schaffen. Erstlich, daß wir dadurch geübt werden, das Wort Gottes desto fleißiger zu handeln und halten, und damit je länger je gewisser der Wahrheit werden. Denn wo solche Rotten nicht wären, dadurch uns der Teufel so aufwecket, würden wir zu faul, schliefen und schnarkten uns zu Tode, würden auch beide, Glauben und Wort bei uns verdunkeln und verrostet, bis es gar alles verdörbe. Aber nun sind solche Rotten unser Schleifstein und Polirer, die wetzen und schleifen unsern Glauben und Lehre, daß sie glatt und rein wie ein Spiegel glänzen, lernen auch darüber den Teufel und seine Gedanken kennen, und werden rüstig und geschickt gegen ihn zu streiten, welches alles nachbliebe, wo wir Ruhe hätten vor den Rotten“ (M. Luther, Vorrede zu Justi Menii Schrift: Der Wiedertäufer Lehre und Geheimnis aus heiliger Schrift widerlegt, 1530, Erlangen, köide 63, lk. 292).

Kiriku ülesanne on manitseda ja selgitada. Kiriku liikmete hulgas valitseb sektide suhtes suur teadmatus. Kes praktiliselt lahkusulistega peab kokku puutama, tunneb peagi, et vastastikused seletused ei too kasu. Tugev jonn ja vihane ühekülgsus ei pane teist tähelegi. Pühakirja salmidega tööle juhata osutub sektide omapärase Pühakirja mõistmise juures äärmiselt raskeks. Ei ole ka kasu üksikutest dogmaatilistest vaidlustest; teisi võivad nad küll valgustada ja hoiatada, lahkusulisi nad veendumusele ei vii.

Siinjuures mõned praktilised näpunäited suhtumisest lahkusu propagandasse. Kui lahkusk tungib kogudusse rahutusi tekitades, tuleks algul hingehoidlikult hoiatada ja ravitseda üksikuid valeteele sattunuid. Poleemika kiriku kantslist on ebakohane, küll aga oleks ehk soovitavad ettekanded ja kõneõhtud kogudusse vastselt tunginud usuprobleemide arutlemiseks. Eriliste ilmutuste ja usukommete järele himuraid hingi tuleks rahulikult tagasi juhtida õigele Pühakirja tundmisele. Kirikule langevate etteheidetega võib nõustuda tema puuduste märkimisega, kuid samuti tuleb rõhutada kiriku võrratuid teeneid ja tähtsust ning näidata, et samust ja suuremaistki puudusist ei ole ka sektid vabad. Ka seal on lõpmata palju inimlikku. Jooksmine ühest kohast teise on rohkem, kui ainult tühja tuule tallamine, ta viib täielikult segadusse ja hukutab hinge. Ei tohiks aga kunagi üksiku lahkusulise usulise tõsiduse pärast ühineda temaga võit-

luseks kiriku vastu. On olemas Jumalast tahetud ühendus, mis püüab kiriku ühtlusele Kristuse tõe alusel, on olemas ka vale ühendus, mis püüab näidata kiriku ühtlust võib olla ainult üksikutes tegudes, jättes kõrvale usu põhialused. Vale allians püüab rahu tõe kaotamise kulul. Kiriku töö olgu otseselt positiivne evangeeliumi kuulutamise Jumala armust tema otseses selguses. Vahekorras sektidega olgu evangeeliumi kirikul rohkem ülesehitavat tööd poleemika asemel. Kiriku õpetus olgu tõesest. Kiriku tähtsamaks ülesandeks osutub Pühakirja õige seletus ja liikmete kasvatamine selle tundmises. Evangeelium on sõna ristist. Vaja kinni pidada vankumatult usutunnistusest. On olemas articuli stantis et cadentis ecclesiae — neist põhimõttest ei saa lahkuda. Kirik kannatagu ka julgelt kriitikat, ta olgu sihikindel oma töös, andku osadust, näidaku ristiusu au, tundku aukartust ajaloo ees, elagu Jeesuse elu, lootku täiuslikkusele taevariigis. Vaja on senisest rohkem äratuskõnesid, äratustegusid, armastustööd. Luteri kirik peab evangeliseerima, äratama, looma tuumkogudusi. Vaja rahvalikult jutlustada, nõuda tõsist pöördumist. Luteri kirik peab täielikult ja teadlikult toetuma reformatoorilisele varale.

Tuleb meeles pidada, et sektantismi olemasolu tähendab teatavat protesti kiriku vastu. W. Köhler ütleb (*Wesen und Recht der Sekte im religiösen Leben Deutschlands*, Gießen 1930, lk. 25): „Kiriku ajalugu näitab algusest peale, et sektantismi tekkimine toimus silmapilgel, mil kirik püüdis end kujundada või mil kujundatud kirikut tunnetati väärloominguna“. Väga mõjuvalt rõhutab L. Thimme (*Kirche, Sekte und Gemeinschaftsbewegung*, Schwerin 1925, lk. 99): „Kristlik lahkusk tekib ajaloolises arengus siis, kui kiriku elav usuomadus on läinud kaduma või tunduvalt on leidnud vähendamist. Lahkusk kaotab sisemise olemasolu õiguse, kui kirik enda usuvarasid elustab ja lahkuskudest end hoiatada laseb.“ Luther ütleb õieti: „Derhalben die Sekten durch keinen Weg baß mögen abgethan werden, denn, wie gesagt, wenn gottselige Pfarrherrn und Prediger das Evangelium, so ein Wort des Friedens und der Gnaden, rein lehren und ausbreiten, dasselbige macht allein ein einträchtig Volk und Christus ist's allein, der durch dasselbige machet, daß einträchtige Leute im Haus des Herrn wohnen.“ (M. Luther, „An die Böhmisches Landstände“ 10. VII. 1522, Erlangen, köide 52, lk. 146.)

Missugune vaimulik näidend tuli etendusele Riias talvel 1205/1206 ja missuguse kirikupühaga oli ta seotud?

O. Sild.

Liivimaa vanimas kroonikas (peat. IX § 14) jutustatakse, et talvel 1205/1206 Riia keskel etendati hästi korraldatud vaimulik näidend, milliseid tol ajal nimetati „prophetite mängudeks“ (ludus prophetarum); ladinlased nimetasid niisuguseid mängusid „komöödiateks“ sõna erilises tähenduses. Alles 15. sajandist peale hakati niisuguseid vaimulikke näidendeid nimetama müsterialideks (mysteria), millist nimetust L. P. de Julleville (Les mystères, I—II, 1880) seab ühte sõnaga „ministerium“ ja tõlgitseb etendusakti mõttes (s. t. I, lk. 187j.). Näidendi otsarbeks oli võimaldada paganausuliste ristiusu tundmaõppimist silma ette toodud usulise näitemängu kaudu. Selle mängu sisu seletati juuresolevaile vastristituile ja paganausuliste liivlastele tõlgi kaudu. Selles mängus kirjeldati sõdasid, nimelt Taaveti, Giideoni ja Heroodese sõdasid; temas leidis ka Vana ja Uue Testamendi õpetust.

Kui Giideoni sõjamehed sõdisid mängus vilistitega (peaks olema: miidjanlastega) arvasid paganausulised, et neid tahetakse surmata, ja hakkasid põgenema. Neid kutsuti ettevaatlikult tagasi.

Kõnesolev näidend on etendatud talvel 1205/1206. Sellest aastaajast tulevad kirikupühist, millel olid siis moes vaimulikude näidendite etendused, arvesse peaaesjalikult kaks: jõulud ja kolmekuningapäev. Peab arvama, et meie näidend seisab ühenduses ühega neist. Aga kummaga? Kas oleks võimalik leida selle küsimuse lahenduseks kõnesoleva mängu sisule vastav tekst?

Olen sellele näidendile vastavat teksti asjata Julleville'i juures otsinud. See on ka arusaadav, kui sealt näeme ja kuuleme, et vähe on säilinud tekste, mis tollest ajast on pärit (s. o. 13. sajandi alult), ja et mitte kõik näidendid ei ole kirja pandud. Küll aga esineb mängudes Taavet (vt. näit. s. t. II, lk. 384), esineb ka Giideon (II, lk. 196), esineb Heroodes, aga kõik üksikult omaette või teises seoses. Meie mängus on tegemist eriti sõdadega, mis on seotud mainitud isikutega. Vanast Testamendist tunneme Taaveti sõdasid ja Giideoni sõdasid. Aga missugused on Heroodese sõjad? Kõige varajasemates

mängudes Herodes ise ei esine. Alates 11. sajandist esineb ka Herodes ise ja saadab oma käskjalad välja hommikumaa tarkade kohta teateid tooma. Käskjalad esitavad tarkadele küsimusi ja toovad siis Herodesele teateid. Järgneb siis ilmsüütute laste hukkamise lugu. Skolastik Abaelardi õpilase Hilariuse näidendi järel (Historia de Daniel representanda, s. t. I, lk. 44) nutavad ja kaebavad laste emad:

„Heu! heu! heu!
 Mens Herodis effera
 Cur in nostra viscera
 Bella movet aspera?
 (Eesti keeles: Häda! häda! häda!
 Miks Herodes metsikult
 Paneb käima sõdasid
 Meie luu ja liha vastu?)

Siit näeme, et Herodesese sõdadeks nimetati niisugustes mängudes ilmsüütute laste hukkamisi, mis tema korraldusel toimusid. Veel hilisemal ajal (vt. näit. s. t. II, lk. 623) kujutatigi seda laste hukkamist sõja moodi: Herodes annab sõjapealikule käsu seda veretööd läbi viia.

Kuna kuninga poolt ei ole erandeid nimetatud kahest aastast nooremate laste hukkamistel, langeb ohvrite hulgas ka Herodesese oma poeg.

Jumal annab oma inglitele käsu kõigi ilmsüütute laste hinged vastu võtta paradiisi. Kõrgelt kõlab nende hingede lüüriline armastuselaul. Herodes aga kukub surnult oma troonilt ussidest sööduna.

Jeesus-lapsuke aga, keda Herodes oma „sõdadega“ tahtis hävitada, on Maarja ning Joosepiga teel Egiptusse. Ja ingel saadab neid.

Õeldu alusel võime nüüd ütelda, et Riias talvel 1205/1206 etendatud prohvetimäng oli määratud kolme kuninga päeva jaoks (6. jaanuaril 1206).

Etendusele tulid Taaveti, Giideoni ja Herodesese sõjad, kusjuures nende osade etendus toimus enam-vähem iseseisvalt oma ette. Ühendavaks jooneks oli vaid sõdade pidamine, mida ka mängus püüti tegelikult silma ette tuua.

Arvatavasti esines selles mängus kōnesid vähemal määral, aga siiski toodi kuuldavale ka vastavat V. T-i ja U. T-i õpe-

tust, nagu kroonikas seda mainitakse. Milles see V. T-i ja U. T-i õpetus seisis, ei ole öeldud kroonikas. Tohiksime aga oletada, et etendatud sõdade iseloomust ja käigust tehti järeldusi ja anti vastavat õpetust, mil ka oleviku jaoks oma tähendus pidi olema.

Taaveti ja Giideoni sõjad pidid näitama, et sõjad, kus Jehoova äravalitud võitlevad paganate vastu, on pühad sõjad, kus Jehoova ise aitab ja sõdib oma äravalitute eest. „Jehoova, nõnda peavad hukka saama kõik su vaenlased! Aga kes teda armastavad, peavad olema, nõnda kui päev tõuseb oma suures hiilguses“ (Kohtumõistjate r. 5, 31). Heroodese sõda jälle, mis püüdis hukata Jeesust, pidi näitama, et need, kes Jeesuse Kristuse vastu võitlevad, ei jõua oma eesmärgile, vaid valmistavad endile ise kahju ja valu, sest Jumal ise kaitses oma läkitatud Päästjat ja hävitab ta vaenlased. Seda vaadet ja õpetust pidi tõlk liivlasist noorkristlasile ja paganausulisile selgitama ja sisendama. See pidi neile, kes siin sunniviisilist missjonitööd tegid, väga tähtis olema, et enestele kinnituseks meelde tuletada ja pärisrahvastele selgitada ja sisendada, et need sõjad, mida siin ristisõdijad peavad, on niisugused pühad Jehoova sõjad ja et iseenestele teevad kahju need, kes Jeesuse vastu võitlevad. Samuti on ka ordu oma sõdasid siin hinnanud.

Prohvet Maltsvet.

Hugo Masing.

(Järg.)

Ja samuti nagu maltsvetluse juures, oli ka islami puhul leviku põhjuseks just halb majanduslik olukord. Juba 1862 kõneleb pastor Gebhardt (I 105), et sellest liikumisest ilmnevat, et eestlane pole oma olukorraga rahul.

On küsitav, miskujulist katastroofi Maltsvet ootas. Väljudes sellest, et ta tundis Piiblit hästi, peaks oletama, et ta mõtles maailma lõpule; kuid kui see oleks nõnda, siiski jääb teadmata, mis see mõiste tähendas talle. Kõigest säilinust näib järgnevat, et ta ootas mööduvat katastroofi, kitsaid aegu ja neid eriti muidugi Vene riigile, mille vastu tal polnud nimetamisväärsset sümpaatiat. Nagu eshatoloogile ikka, on temalegi terve Piibel täis ennustusi tulevate ja vasttoimunud sündmuste kohta (K 66, K 64 järgi Maltsvet leidnud Piiblist koguni, et teda tahetakse karis-

tada). Andmeid on vähe ja need on puudulikud: aktides üksikud viited ning Vilde 84. 250 j. 252 j., milledest viimane tundub eriti maltsvetlik, kuigi on arvatavasti Vilde vaimusünnitus, kuid mingi andmestiku alusel. Kaks korda nimetatakse aktes (K 55. 79), et ta ootavat peatset maailma lõppu, kuid Riias seda formuleeritakse diplomaatilisemalt: ta kuulutavat, et see olevat lähemal, kui arvavad patused (K 79); ta enda sõnade järgi öelnud talle hääl, et aeg olevat täis (K 452).

Sellisest seisundist ta väga üleolevalt muidugi peab suhtuma Vene keisrile. 2 Tim. 4, 14 alusel ta olevat väitnud, et säälnu vasksepp Aleksander on keiser Aleksander I. Seesinane vasksepp Pauluse vaenlasena kindlasti sattus põrgu, muidugi siis ka keiser (K 49. 55). Kuidas sellega aga tõepoolest oli, on segane. Maltsvet K 63 eitab, et ta vasksepa all keisrit mõelnud; K 81 ta väidab, et olevat seletanud, et nagu Aleksandrile sündinud ta tegusid mööda, nii ka igäühele, kes paneb vastu Jumala sõnale. See viimane lause on aga kaudne jaatus, või koosneb Maltsvetile suhu pandud sõnadest, kuna selgemaid näiteid, kui see kusagil Piibli nurgas esinev Aleksander, oleks olnud hulgani. Ning kuna K 449 järgi Maltsvet veel vanas eas seletanud nõnda Piiblit, et mõni koht Vene keisri, teine aga tema enda kohta käib, siis pole mingit alust kahelda säärase kaebuse tõesuses. Kuid Aleksander I suhtes ta pole piirdunud ainult sellega, vaid ta on hüüdnud teda ka Valekristuseks, kes endastmõista põrgu saanud (K 50. 55, kuid K 64 Maltsvet eitab seda). Vasksepp on Aleksander I selle tõttu, „weil die Russen Kreuze (vaskristid) tragen würden“ (K 61, mis see peab tähendama, on mulle arusaadamatu). Miks ta põrgu läks, selle kohta on mitu seletust antud: esmalt, et ta andnud pastoreile pikad kuued ja ristid kanda (K 50. 93) ja teinud nad viimasega sõdurite taoliseks; teiseks, et ta on lasknud ehitada palvemaju (K 49. 55. 61); kolmandaks sellepärast, et ta on kuueteistkümnekordne petis (K 50. 62). Mis viimasse puutub, siis on imelik, et alguses (K 64) Maltsvet eitab üksikuid petmispunkte ainult osaliselt ning väitnud (K 66), et osa neid petmisi olevat ette kuulutatud Piiblis. Hiljem Riias (K 81) ta aga eitab hoopis täielikumalt, kuigi tavaliselt ta Riias on avameelsem. Arvatavasti formuleeriti küsimused talle nõnda, et ta neid rahulikult eitada võis.

On võimalik, et viimases süüdistuses ta osalt on vahetanud ära Aleksander I ja Nikolai I, sest ta ei kõnele midagi viimase vastu.

Arvatavasti aga see vaen ise on tingitud Aleksander I sõbralikust suhtumisest vennastekogudusele esijoones.

Kergemini ei pääse ka Aleksander II, see sureb Maltsveti ennustuste järgi varsti ja pärast teda ei anna Jumal ainustki keisrit enam (K 55). Vilde 250 j. on ta Taan. 11 kandnud üle sellele, võrrutades põhjakuninga Aleksander II-ga. Lõunakuningas arvatavasti polnud üldse reaalne suurus, kuigi võib kuidagi tekkinud olla türklastist. Viis ja seitse kuningat, kes appi tulevad lõunakuningale, on arvatavasti Maltsveti enda välja mõeldud Krimmi sõja alusel, samuti see, et põhjakuningas võidetakse, sest Taan. 11 järgi ta on võidukas.

Kuidas sellega kokku sünnib ennustus, et Vene riik nii väikeseks jääb, et keiser ta aknast võib üle vaadata ja oma alamad sõrmedel lugeda üles (K 449), pole selge. Rahvas liigub selline jutt tradeerituna Järva-Jaanilt, nii et pole võimatu, et Maltsvet ta on võtnud üle. Mingi piiblikoha seletuse alusel võib ka sarnane ennustus olla sündinud ¹⁾.

Maltsveti suhe valitsevatele võimudele on täiesti vaidlusalune. Vilde 252 järgi, mille maltsvetus on kahtlane, tuleb varsti aeg, mil senised isandad pannakse orjama. Täiesti võimatu see pole, sest Teisest Jesajast võidi küll leida sarnaseid ennustusi. Kuid andmed on vasturääkivad. Ühelt poolt tehakse juba varakult (K 383) talle etteheiteid, et ta ajavat rahva mässama. PP 1858, 146 järgi ta on võetud vangiks just sellepärast, et ta Rooma 13 seletanud mõisnikevastases vaimus ning K 49 järgi ta vähemalt on keelanud püha-päeviti viinakööki tööle minna. Nii siis suhtub ta teatud määrani neile üleolevalt. Kuid teisalt on jälle imelik, kuidas mõisnikud teda kaitsevad: K 44 j. teatab haagikohtunik Tritthoff, et Maltsvet alati manitsenud sõnakuulmisele ülemuse vastu, eriti Kolgas rahutuste puhul suvel 1858 seletanud, et nende uus õigus on vaid kasepõõsas (! K 398, tähendus arvatavasti, et vaid peksuvitsu enam saab); ning K 409 Vilde 241 j. on Rooma 13 seletus ainult juhtum, mille päält ta vangistatud, kuid seda ta seletanud mõisnikele sõbralikus vaimus. — Arvatavasti on siiski olnud nõnda, et Maltsvet oskas siingi toimida diplomaatiliselt, mõisnikke veenda oma häätahlikkuses, ja teisalt neid samuti eitas nagu Vene valitsust. Kindlasti ta tundis enda neist üle ja sellepärast teda

³⁾ AA 187 oletab, et vahest Maltsvetil olid teada dekabristideaegsed riigijagamise plaanid.

austatigi. Kasepõõsa lugu on ainult ironiseerimine: kõik kiidetud hüved uuel seadusel seisavad selles, et peksu on lisatud! (Kas kasepõõsas on inessiiv või nominatiiv? Eelistan esimest.) Mõisnikud arvatavasti ei taibanudki, et neid narriti.

Kõige selle poliitilise alusel aga ei või oletada nagu Kampf 522, et Maltsvet oli ilmalik revolutsionäär, kes kasutas vaimuliku mehe mantlit, et vabalt või üldse võia tegutseda. Kõik need arvamised on tingitud Maltsveti usulisist veendeist. Seda näitab juba see, et ta Mahtra mässu puhul kuidagi ei olnud aktiivne.

(Järgneb.)

Kirikuloo viimane sõna.

(Oikumeenilise pressa-komisjoni esimehe prof.
D. A. Hindereri saadetud andmetel.)

Austria.

Seni oli evangeeliumiusulisi 130 kogudust 280.000 hingega, neist 265.000 luteriusulist, 15.000 reformeeritud kiriku liiget. See arv oli viimastel aastatel järjest kasvamas umbes 2—4% võrra. 1933. aastal on juurdetulijate arvu % veelgi kasvanud ja 1934. aastal pidi juurdetulnute arvu % vähemalt 10 olema. Juurdetulijad tulevad peaaesjalikult katoliku kirikust ja konfessioonitute ridadest. Need ületulekud on toimunud, ilma et evangeeliumiusulised selles suunas eriliselt misjonitööd oleks teinud. Ootamata rohke juurdekasv paneb aga evangeeliumiusulistele tõsised ja rasked kohustused peale, hoolitseda, et uustulnukad tarvilisel määral tutvaks ja koduneks evangeeliumi vaimuga. Selleks on hakatud juurdetulijaile 2—3 korda nädalas õppetunde pidama, samuti usulisi ettekandeid ja kirikuruumes lastele laien-datud ulatuses usuõpetust.

Hispaania.

Vanemad evangeeliumiusulised rahvuskirikud on siin umbes 60 a. vanad. Nende riitustes ja kommetes võib mitmesuguste evangeeliumiusuliste konfessioonide mõjusid ära tunda, küll anglikaani ja presbüteriaani, kongregatsionalistide, luterlaste, reformeeritute, baptistide, metodistide ja darbistide mõjusid. Vanema põlve juhtivad mehed on endised preestrid, ordumehed jm.

Nooremad on oma usuteadusliku hariduse juba kodumaa evangeeliumiusulistes seminarides saanud. Hispaania evangeeliumiusulised vajavad veel mõneks ajaks välismaa evangeeliumiusuliste kutsetöölise abi ja välismaa evangeeliumiusuliste andeid ja ohvreid, et oma kirikuid ning kabeleid korras hoida ja oma vaimulikke ning õpetajaid ülal pidada. Üldiselt on aga Hispaania protestantism vaimselt ja vaimulikult sedavõrd tugevnenud, et loodab ise võida oma kodumaa evangelisatsiooni tööga tegemist teha. Sellest andis tunnistust 1934 pealinnas peetud III Hispaania evangeeliumiusuliste kongress oma 700 osavõtjaga kõigist Hispaania osadest ja ladina Ameerikast.

Hollandi.

Protestandid moodustavad umbkaudu elanikkonna poole osa, teine pool koosneb rooma-katoliiklastest. Konfessioonitute % on siin väga suur, koguni 14,42% (arvult 1 114 393). Kokku loetakse siin 8 suuremat kirikut, peale selle veel väiksemaid kogudusi ja grupe. Killunemise peapõhjuseks arvatakse üleliigset individualismi ja dogmatismi. Uuemal ajal on need tegurid pehmenemas; kasvab oikumeeniline meelsus ja teadvus.

1915 asutati Kirikute Rahvusvahelise Sõpruse Edendamise Maailmaliidu Hollandi osakond, samuti 1931 Tegelik Ristiusu Maailmakonverentsi Hollandi nõukogu. Ka Lausanne'i Maailmakonverentsile luuakse esindust ühes eelmistega eri nõukogus.

On ka asutatud Hollandi oikumeeniline noorsookomitee. 1934 peeti I Hollandi oikumeeniline usuteadlaste-kongress. Hollandis on ka oma 1930 asutatud kristlik pressa-büroo. Kõige suurem ja vanem kirik, „Madalma reformeeritud kirik“, asutas juba 1920 „Komisjoni suhete pidamiseks välismaa kirikutega“.

Oikumeenilise vaimu mõju nähakse ka nn. „argipäevakirikute liikumises“, mis tahab avada evangeeliumikirikuid ka argipäeval külastamiseks ja palvetamiseks.

Itaalia.

Itaalia riigi ja katoliku kiriku vahel sõlmitud konkordaadi alusel on katoliku kirik riigikirikuks tunnistatud ja omab suuri moraalseid ja rahanduslikke eesõigusi.

Kuid parlamendi poolt on 1929 ka teistele riigis lubatud konfessioonidele kiriklik vabadus ja teatavad õigused kindlustatud.

Evangeeliumiusuliste töö Itaalias on veel osalt sõltuvuses välismaa protestantlikkude vendade abist, mis neil kriisiaastatel on vähenenud, mille tagajärjel kirikuõpetajate palku on tulnud vähendada, vahel isegi poole võrra.

Itaalia protestantismi ajalooliseks keskuseks on „Valli Valdesi“ Piemontis. Valdeslaste usuteaduskond Roomas on praegu ainuke vaimulikkude ettevalmistusasutis, kuna teised usuteaduslikud koolid majanduslikel raskustel on pidanud oma tegevuse katkestama. Selles usuteaduskonnas oli läinud aastal 3 professorit, 10 itaalia üliõpilast ja 4 välismaalast-kuulajat. Kursus on 3-aastane, IV aasta tuleb peale selle veel ühes välismaa protestandi usuteaduskonnas õppida.

Saksamaa.

28 maakirikut on ühinenud „Saksa Evangeeliumi Kirikuks“. Kirikupoliitilise võitluse järele võttis rahutahe maad. Aaria tõu nõue suspendeeriti kirikuametikandjate suhtes. Moodustati „lahenduse-komisjon“ kirikupoliitilisest võitlusest välja kasvanud tülide lahendamiseks.

Riigipiiskopp lõpetas oma Wittenbergi proklamatsiooni sõnadega: „Vana läheneb lõpule! Uus tõuseb esile. Kirikupoliitiline võitlus on möödas. Algab võitlus saksa rahva hinge pärast.“ Veebruaris 1934 asutati „Väliste asjade kiriklik amet“ Saksa Evangeeliumi Kiriku juures ülesandega „alles hoida ja kinnitada ühendust evangeeliumiusuliste sakslastega välismail“ ja samuti „edendada suhteid välismaa sõbralikkude kirikutega“.

Olgu veel tähendatud, et riigi poolt majanduselus maksma pandud „rahvusliku töö korralduse seadus“ tahab majanduselus uut vaimu ja uusi põhimõtteid maksma panna, mis on osalt mitmete maade kristlikkude kirikute poolt üles seatud ja mis osalt vastavad Copec-konverentsi ja Stokholmi Maailmakonverentsi nõuetele. („Evangelischer Pressedienst“i“ andmetel.)

Šotimaa.

Kirikuelu on sõja ja järgneva majanduskriisi läbi vähem kannatanud kui ühelgi teisel maal. Protestantide arv on siin 4.200.000, katoliiklaste arv 600.000 (peaasjalikult iirlased), peale selle veel väiksemad kiriklikud grupid, nagu kongregatsionalistid,

baptistid, episkopalistid jt. Mõõduandev „Šotimaa kirik“ omab üksi 1.280.000 täiskasvanud liiget ja 360.000 pühapäevakooli-last. Kirikud kulutavad suuri summasid endi ja vaimulikkude ülalpidamiseks, samuti misjonitööks kodus ja paganate juures. Suurem osa kiriklikest tuludest põhjeneb vabadel annetustel. Suur osa presbüteriaani kirikuid terves maailmas põhjeneb šoti kiriku tegevusel.

Ka sotsiaalsete ja majanduslike küsimuste lahendamisest võtavad šoti kirikud mõjukalt osa. Glasgow's olid vaimulikud selle linna 150.000 töötü hoolekande aktsiooni teostanud, korraldades neile igal nädalal kohaseid film- ja teisi ettekandeid, et neid hingeliselt ja vaimselt hoida tervetena ja töövõimelistena.

Tšehhoslovakkia.

Pärast sõda tekkis uus rahvuskirik „Tšehhoslovakkia kirik“. Peale katoliku kiriku on siin kõigil kirikutel praegustel aegadel majanduslike raskusi ja nad vajavad riigi abi.

1931. aastal algatas Böömi vendade evangeelne kirik keiser Joosep II tolerantspatendi 150. aastapäeva mälestuseks nn. „tänu-fondi“ korjanduse. On umbes 1½ miljonit krooni kokku tulnud, siia juurde tuleb veel hilinevad annetisi. Need summad antakse protsendita laenuks kogudustele, kes viimasel ajal on ehitanud või ligemal ajal tahavad ehitada kirikuid.

Pärast sõda asutati Prahast evangeelne usuteaduslik „Hus'i fakulteet“, Slovakkias asutati Bratislavas (Pressburgis) „Augsburgi usuteaduslik ülikool“. Tšehhoslovakkia kirik rahuldus esmalt ühe õppetooliga „Hus'i fakultedis“, 1932 avas aga oma kirikliku seminari, kuid pöördus 1934 tagasi „Hus'i fakulteti“. Parlament otsustas 1934 Bratislava kiriklikku ülikooli muuta riiklikuks fakulteediks.

Tulevikuplaaniks on kõigile kirikutele väljaspool rooma-katoliku kirikut asutada ühine usuteaduslik ülikool, kus ka saksa ja madjari protestandid oma professoritele kohti leiaks, kuna praegu madjaritel on vaid kiriklik eraseminar Lucenec'is (Losonez).

Kirikutel tuleb valvel olla eriti kommunismi ja ateismi suhtes. Praha on ristiusuvaenulise propaganda keskus. Kirikutel tuleb erilist tähelepanu pöörda noorsoo kasvatuselc usuõpetuse kaudu, põhjaliku leerioõpetuse, pühapäevakoolide ja noorsootöö meetodite abil.

(O. S.)

Varia.

Usuteaduskonna elust ja tööst õppeaastal 1934/1935.

10. IX. 1934 toimus usuteaduskonnas dekaanide vahetus. Piiskopiks valitud dekaan H. B. Rahamägi astus tagasi. Tema asemele valiti prof. O. Sild. Sekretär on endine, prof. E. Tennmann.

Kuni 1. jaanuarini 1935 olid usuteaduskonnas täidetud kõik 7 õppetooli. 1. I. 1935 aga vabanes süstemaatilise usuteaduse õppetool, kuna selle õppetooli esindaja prof. H. B. Rahamägi, olles 1934 valitud piiskopiks, lahkus 1. I. 1935 omal soovil professori ametist. Professor Rahamägi avaldas ühtlasi soovi lugeda usuteaduskonnas eradotsendina; usuteaduskond oli omalt poolt nõus seda soovi täitma ja esitas sooviavaldise ühes oma toetusega ülikooli valitsusele, kes esialgselt soovitätimisega nõustus, lõplikult seda küsimust üldise maksmapandava määruse alusel soovis lahendada.

U. T-i teaduse professor O. Seesemann'ile oli ametiaeg 1931 pikendatud 3 a. võrra kuni 31. detsembrini 1934. Kuna U. T-i teaduse alal töötav stipendiaat veel nii kaugel ei olnud, et oleks õppetooli täita suutnud, pikendati prof. O. Seesemann'ile ametiaeg veel 2 a. võrra, s. o. kuni 31. detsembrini 1936.

Peale teaduskonna liikmete oma loengute on kõnesoleval õppeaastal kaunis rohkesti õppeülesandeid olnud, eriti 1935. I:

1934. II on lugenud õppeülesandel mag. H. Masing psalmide seletust 3 t. ja kõrvalaineid, muusikaõpetaja E. Võrk pidas „harjutusi liturgias ja kirikulaulus ühes vastavate seletustega“.

1935. I. luges mag. H. Masing Deutero- ja Tritojesaja seletust 3 t. Mag. S. Aaslava oli 1934. II veel korraks saanud kodumaa-stipendiumi doktoritöö kirjutamise soodustamiseks. 1935. I pidas ta keeelist harjutust 2 t. ja eksegeetilist harjutust 1 t. Mag. J. Taul luges sissejuhatust teoloogilisse stuudiumi 2 t. Prof. E. Tennmann luges dogmaatikat 4 t. Muusikaõpetaja E. Võrk jätkas oma harjutusi.

19.—21. sept. 1934 pidas ka Taani kirikuõpetaja L. P. Fabricius usuteaduskonnas külalisena loenguid Taani rahvuslipust (Danebrog), mis tema arvates eestlaste maal esmakordselt on lehvinud Viljandi all 1208 (mitte alles Tallinna all 1219). Loengute täieliku käsikirja annetas ta usuteaduskonnale (on hoiul R. A. Kabinetis).

Peale loengute ja õppeülesannete oleks teaduskonna tegevusest ja elust mõnda tööd ja juhtumust eriliselt nimetada.

Mag. J. Taul esitas doktoriväitekirja „Kristluse jumalariigi õpetus“ 22. XI. 1933 ja selle töö põhimõtteliselt vastuvõtmise järele 21. III. 1934 asus 18. IV. 1934 suuliste doktorieksamite tegemisele. Väitekirja lubati lõplikult 17. X. 1934 kaitsmisele, suuliste eksamitega jõudis ta lõpule 15. XII. 1934. Promotsioon toimus 21. mail 1935. Ametlikkudeks oponentideks olid:

1. piiskopp dr. H. B. Rahamägi,
2. prof. dr. O. Seesemann,
3. „ „ E. Tennmann.

Ka mag. H. Masing'ule lubati asuda suuliste dri-eksamite tegemisele alates 22. maist s. a. Oma väitekirja, mis tuleb masinal ümber kirjutada, esitab ta sügisel.

Ülikooli ja ülikooli-kiriku vahekorra selgitamiseks ja kindlaksmääramiseks moodustas ülikooli valitsus komisjoni, mille liikmete hulka määrati ka usuteaduskonna dekaan; samuti pidi usuteaduskond kokkuleppekava kohta oma arvamist avaldama. Usuteaduskond on selle kokkuleppekava järele kohustatud usuteaduskonna liikmete hulgast ülikooli-koguduse õpetaja valimise korral arvesse tulevad kandidaadid soovitatud järjekorras üles andma. Usuteaduskond asus põhimõttelisele seisukohale, et esimeses järjekorras tuleb arvestada praktilise usuteaduse professorit. Käesoleval korral esitas ta praktilise usuteaduse professori ainsama kandidaadina, kes ka koguduse poolt ühel häälrel valiti.

Rektor prof. J. Köpp sai 9. XI. 1934 60-aastaseks. Teaduskonna liikmed käisid teda tervitamas ja andsid talle üle auaadressi.

Süsteemaatilise usuteaduse vakantse õppetooli täitmisele asumise tähtpäevaks määras usuteaduskond 10. mai s. a., mis ülikooli valitsuse poolt kinnitati. 25. mail kuulutati see õppetool avalikult vakantseks, ja algas õppetoolile kandideerijate ülesandmine kuni 1. septembrini s. a.

Sellele järgneb septembrist alates sisseantud tööde retsensioon, siis valimine, valitu kinnitamine. Nii võib lahedalt 1. jaanuariks 1936 õppetool jälle täidetud olla, nagu sel puhul seadus seda nõuab. Sellest selgub ühtlasi, et II poolaastal 1935 tuleb veel õppeülesandeid teha süsteemaatilise usuteaduse vakantse õppetooli alt.

Kõnesoleval õppeaastal lõpetasid usuteaduskonna järgmised üliõpilased:

1. Kurt Glück — 26. IX. 1934.
2. Rudolf Reinart — 26. IX. 1934.
3. Elmar Pähn — 26. IX. 1934.
4. Eduard Uibo — 26. IX. 1934.
5. Heino Viks — 26. IX. 1934.
6. Otmar Pello — 17. X. 1934.
7. Oskar Kodres — 21. XI. 1934.
8. Margot Teder — 15. XII. 1934.
9. Martin Ots — 15. XII. 1934.
10. Albert Rooswald — 15. XII. 1934.
11. Arnold Vold. Elken — 15. XII. 1934.
12. Th. Varblane — 6. II. 1935.
13. Johan Teras — 27. II. 1935.
14. Edgar Hark — 27. II. 1935.
15. Herbert Seeberg-Elverfeldt — 27. II. 1935.
16. Felix Buschmann — 29. V. 1935.
17. Karl Herbert Hausen — 29. V. 1935.
18. Karl Koppel — 29. V. 1935.

19. Gustav Küla — 29. V. 1935.
20. Aleksander Ossipov 29. V. 1935, mag. theol. astmega.
21. Karl Teel — 29. V. 1935.
22. Elmar Teppan 29. V. 1935, mag. theol. astmega.
23. Edvald Õunapuu (Aunapuu) 29. V. 1935, õigusega esitada mag.-töö.

Varemlopetanutest omandas magistriastme ajaloolise usuteaduse alal kirikuõpetaja Artur Võõbus. Tema magistritöö aineks oli: „Õige kristlane, õige kristlik elu ja õige kristlik kirik Sören Kierkegaardi järel“.

Diploomituid edasiõppijaks tegeliku usuteaduse alal kinnitati 1. septembrist 1934 kuni 1. septembrini 1935 mag. Karl Tiit.

Kõnesoleval õppeaastal kirjutatud ja 1. detsembril 1934 auhinnatud tööd ja nende autorid on juba nimetatud Usut. Ajakirja VI a/k., nr. 4 (lk. 127) ja samuti ülesseatud uued auhinnatööde teemad 1935. aasta jaoks.

Mainin veel seda, et mitmed kirikuõpetajad, kel on vana korra järele omandatud cand. theol. aste, paluvad selle astme ümbernimetamist uue korra järele omandatavaks mag. theol. astmeks. See soov on õigustatud ja tema täitmine on määrustes ette nähtud, kuna mõlemad astmed on üheõiguslikud. Kuna uue korra järele tuleb enam aineid õiendada kui endises õppekavas on ette nähtud, siis nõutakse ümbernimetamise puhul täiendavaid kollookviime kodumaa kirikuloos, usulises rahvateaduses, usundi- psühholoogias ja uskudeloo. Häid kandidaate võib selle ala magistritöö ette arvata, kuhu ta sisuliselt kuulub. Vastasel korral tuleb kandidaate täiendada või kirjutada uus magistritöö vastavalt sellele alale, milles magistriastet soovitakse omandada.

Usuteaduskonnal on 2 asutist: Seminari Raamatukogu ja Ristiusu Arheoloogia Kabinett (Muuseum).

Seminari Raamatukogu juhatajaks valiti aastaks edasi senine juhataja prof. V. Martinson (kuni 31. detsembrini 1935) ja abi-assistentiks senine, prl. Minna Voiman, uue nimega Tuuli Rohevee (kuni 1. aprillini 1936).

1. IV. 1934 oli Seminari Raamatukogus 7084 köidet, juurde tuli aruandeaastal 156 köidet, nii et 1. aprillil 1935 oli 7240 köidet, nende hulgas 31 rootsikeelset köidet, millised annetas „Svenska Kyrkans Diakonistyrelses“ kirjastus.

Ristiusu Arheoloogia Kabinett loetakse kuuluvaks ajaloolise usuteaduse õppetooli juurde ja selle õppetooli esindaja on sellep. ühtlasi Kabineti juhataja. Kabineti korraldajaks määrati endiselt, arvates 1. aprillist s. a., mag. Kristjan Valdman, uue nimega Valdma. Kuna viimane on ühtlasi kiriku teenistuses ja on nüüd määratud Risti kiriku vikaarõpetajaks, lahkub ta, arvates 1. juunist s. a., R. A. Kabineti teenistusest, milles ta seni kaua aastaid oli seisnud ja püüdnud oma ülesandeid täita.

Raamatuid oli aasta algul 419, juurde tuli 28 nr-t, seega aasta lõpul 447 nr-t.

Raamatuid piltidega ja piltillustratsioone tuli juurde 8 nr-t, kokku 141 nr-t.

Käsikirju, pitsereid jms. tuli juurde 6 nr-t, kokku 113.

Monumetaalkirju, originaaltruid pildistisi jms. tuli juurde 1 nr., kokku 23 nr-t.

Ajakirju jms. tuli juurde 3 nr-t (13 köidet), kokku 37 nr-t (258 köidet), Klišeesid jms. tuli juurde 1 nr., kokku 188 nr-t (404 üksust).

O. Schild.

Akadeemiline Usuteadlaste Selts astus välja 14. aastast.

1935. aasta algas AUS-il öieti viimse vilistlaste ja kaasvõitlejate ühise koosolekuga, mille avas ja juhatas Seltsi esimees dekaan prof. O. Schild. Teaduslik ettekanne oli stud. M. Saarelt „Lutheri eshatoloogia tema sellekohaste väljenduste põhjal“ (1934. I auhind). Sellele järgnevalt kuulati ka aruandeid AUS-i abiesimehelt, laekurilt ja kirikuloo toimkonna esindajalt. Samal koosolekul sai ka teatavaks vilistlaskogu likvideerumine (vaata „U. A.“ nr. 1. 1935, lk. 31).

AUS-i referaatide avakoosolekul esines prof. O. Schild, kes 1. jaanuarist arvates on esimehe ametis. Ta kõneles teemal „Tartu ülikooli kirikuõpetajad ja nende ametissevalimine Vene ajal“.

Mitmetel põhjustel leidis juhatus tarvidust oma koosseisu suurendamiseks ühe abilaekuri võrra. Esitanud vastava ettepaneku üldkoosolekule 6. märtsil, kiideti see heaks ja valiti teiseks abilaekuriks stud. J. E. Maide. Sama koosolek täiendas AUS-i liikmete arvu nelja võrra. Eelarve võeti vastu 1483 kr. 71 s. tasakaalus ja kuulati ning võeti vastu aruandeid sekretäriilt, laekuriilt, „Usut. Ajakirja“, oskussõnade-, kodukorra-, kirikuloo- ja peotoimkonnalt. Üldkoosolek kinnitas ka juhatusel väljatöötatud määrused usaldusmeeste ja kirjavahetajaliikmete kohta.

20. märtsil kõneles prof. E. Tennmann „Kristlikust ühiskonnast“ ja 3. aprillil võidi kuulda töökäigust sotsiaal-eetilises toimkonnas (mag. J. Taul) ja kirikuloo toimkonnas (stud. V. Uuspuu).

Vahepeal kulutas juhatus hulk aega kodukorra läbivaatamiseks ja paranduste tegemiseks, et kodukord oleks täies ulatuses kooskõlas uue põhikirjaga ja et oleks sealt kadunud täiesti endine intiimorganisatsiooni ilme. Juhatus tuli kokku 10 korda, istudes koos kokku umbes terve ööpäeva, millist ajast kulus kolmveerand kodukorra parandamiseks ja kodukorraga seoses olevate küsimuste arutlemiseks ja seletamiseks. Täiendused ja täienduste nõuded esitati kodukorra-toimkonnale, kus nad siis paragrahvideks sõnastati. Juhatusel koosolekul kulus lõplikul kujul esitatud kodukorra ettekandmiseks üle poole tunni.

Üldkoosolek 6. mail võttis vastu uuteks liikmeteks 9 usuteaduskonna lõpetanut ja ühe üliõpilase. Kutsuti ellu uus toimkond — praktilise vagaduse toimkond „Piibli-palve ring“, kuhu valiti juhatajaks rektor prof. J. Köpp ja toimkonna liikmeiks mag. H. A. Masing, stud. stud. Neufeld, Uuspuu ja Mirka. Kodukorra lugemiseks ja vastuvõtmiseks peatükkide kaupa kulus

1½ tundi. Selle aja jooksul tehti ka vähemaid parandusi, milledega siis kodukord vastuvõetuks tunnustati. Kodukorra toimkonna juhataja stud. E. Hindrikson andis tagasi üldkoosolekule nim. toimkonnale antud volitused; üldkoosolek avaldas toimkonnale tänu tehtud töö eest. Valimised andsid AUS-ile 1935./36. õppeaastaks juhid järgmises koosseisus (valimiste ühteviimine aruande-, s. o. kalendriaastaga jäi ära, kuna ei olnud koos põhikirja muutmiseks vajalist kvoorumit):

Juhatus: prof. Olaf Sild — esimees, stud. Eeri Hindrikson — abiesimees, stud. Herbert Kuurberg — sekretär, stud. Johann Ekbaum ja stud. Leo Vahter — abisekretärid, stud. Johannes Eduard Maide — laekur, stud. Herman Karolin — abilaekur ja stud. Villem Uuspuu — bibliotekaar (neist juhatuses esmakordselt Vahter, Karolin ja Uuspuu).

„Usuteaduslise Ajakirja“ toimkond — O. Sild, J. Kõpp, S. Aaslava, H. A. Masing, K. H. Tiit, J. Taul, V. Uuspuu ja E. S. Salumaa.

„Usut. Ajakirja“ talitus — K. Valdma, S. E. Lind, J. Bachval, H. Mirka, A. Kukk, V. Uuspuu ja E. S. Salumaa.

Keele toimkond — S. Aaslava, H. A. Masing, V. Martinson, E. Tennmann, K. H. Tiit, P. V. Koppel ja H. Rosenstein.

Finantstoimkond — J. Maide, P. V. Koppel, A. Lõhmus, A. Meil, R. Peiker, H. Rosenstein ja H. Karolin.

Sotsiaal-eetiline toimkond — E. Tennmann, J. Taul ja S. E. Lind.

Kirikuloo toimkond — O. Sild, K. Valdma ja V. Uuspuu.

Raamatukogu toimkond — V. Uuspuu, P. V. Koppel, B. Bluum, E. S. Salumaa ja H. Kuurberg.

Peotoimkond — E. Hindrikson, J. Ekbaum, A. Lõhmus, B. Bluum ja H. Mirka.

Kirjastustoimkond — J. Kõpp, H. A. Masing, E. S. Salumaa ja R. Kiviranna.

Pärast vaheaega toimus AUS-i 14. aastapäeva aktus ja koosviibimine.

Kirju on semestri jooksul sisse tulnud 35 ja välja saadetud 42 (362 postiüksust). Liikmete koosseis on praegu 165 tegev- ja 23 toetajat-liiget.

Nii nähtub, et AUS-i juhatus on suutnud teetseda töökava ulatuses, ja loodab seda ka aasta lõpuni. Lahket vastutulekut on leidnud kirikuloo toimkond ka mitteliikmete pastorite hulgas, kui ta valis usaldusmehi. Loodan, et see usuteadlaste ühtekuuluvustunne areneb veelgi. Akadeemiline Usuteadlaste Selts tahab teoloogiseks tööks rakendada kogu Eesti pastorite pere, kellele ei tohi olla ükskõikne teoloogia areng Eestis ja kodumaa kiriku uurimistöö. Õige on üks vilistlaskogu likvideerimiskoosoleku otsusist — astuda täies koosseisus üle AUS-i liikmeteks, et sealset tööd jõudumööda toetada. Me kutsume kaasa ka neid pastoreid, kes seni pole olnud AUS-i vilistlaste peres!

Soovides kõigile liikmeile suvepuhkusele minnes kõike head, loodan, et kõik eesti pastorid panevad käed külge ühisele tööle.

Eeri Hindrikson.

Tartus, 25. V. 35.

Pärisnimede transkribeerimisest uues eesti piiblis.

Usuteadlaste Konverentsil käesoleva aasta jaanuarikuul esines uue eesti piiblitõlke toimetaja praost H. Pöld ettekandega piiblis esinevate pärisnimede kirjutamisest uues piiblis. Korreferentidena tutvustasid S. Aaslava ja H. Masing konverentsi Akadeemilise Usuteadlaste Seltsi oskussõnade toimkonna enda algatusel samale küsimusele pühendatud semestritöö tulemustega, mis mitmeti lahku läksid H. Põllu seisukohtadest. Konverents soovitas pooltele kokku astuda ühise keele leidmiseks. Kirjateel tutvunud vastaspoole seisukohtadega, väljendas H. Pöld oma transkriptsiooni-põhimõtteid „Eesti Keele“ käesoleva aasta-käigu esimeses numbris ilmunud artiklis, millele säälsamas järgnes vastus S. Aaslava ja H. Masingu poolt¹⁾. Ilmnenud lahkarvamisi lahendati 29. ja 30. aprillil ja 3. juunil peetud koosolekuil²⁾ „Eesti Keele“ toimetajate, prof. J. Mägiste, lektor J. Veski ja E. Elisto eriti aktiivsel kaastöötamisel, mille eest neile ka siinkohal olgu tänu öeldud. Kogu selle töö tulemusena toimuks siis nüüd pärisnimede transkriptsioon uues piiblis järgmiste juhiste järgi.

Häälikute transkribeerimise alalt oleks mainida järgmist:

I. Konsonantide transkriptsioon.

ב-ג-ד (nagu *dageš lene*'ga nii ka ilma *dageš*'ita) nagu $\beta\text{-}\gamma\text{-}\delta = b\text{-}g\text{-}d$ (ka sõna algul!);

כ-ת (nagu *dageš lene*'ga nii ka ilma *dageš*'ita), ק-ט, *c* (ka kõrgete vokaalide eel!³⁾), צ-ט (nagu $z\text{-}t = k\text{-}t$ ⁴⁾);

פ (ilma *dageš*'ita) ja $\varphi = f$ (mitte nagu seni *v* või *hv*!);
lad. vokaalieleelne $ti = ti$ ⁵⁾);

י ja $\zeta = s$; kuid ζ kreeka nimede algul = s ⁶⁾);

ס sõna lõpul lühida rõhualuse vokaali taga = *ss* (näit. *Mass*). muidu *s*;

ש sõna algul ja konsonandi eel või taga = *s* (näit. *Saadok*, *Mispa*), sõna lõpul ja vokaalide vahel, ka ש puhul, = *ts* (näit. *Perets*, *Etsem*);

שׁ ja שׂ sõna lõpul rõhualuse vokaali (ka pika) taga = *ss* (näit. *Kuuss*), samuti muidugi שׁ ja שׂ puhul, muidu aga = *s* (näit. *Aaser*, *Simson*);

שׂ jääb samuti nagu שׁ väljendamata (näit. *Jaakob*, *Eesav*);

¹⁾ Vt. „Eesti Keel“ XIV (1935), nr. 1, lk. 13–35. (100 eks. sellest numbrist saadeti Akad. Usuteadlaste Seltsi poolt „Usutead. Ajakirja“ tellijatele ja seltsi vanemate liikmete hulka.)

²⁾ Nende üle pikemalt „Eesti Keeles“ XIV (1935), nr. 2.

³⁾ Nii siis seniselt *Kreskens*, *Luukius*, *Porkius*, *Priskilla*.

⁴⁾ Nii siis γ puhul näit. mitte ainult *Arkipos*, *Arkelaos*, *Aristarkos*, *Malkos*, *Kloe* nagu *Kristus*, vaid ka *Eutükos*, *Prokoros*, *Staküs*, *Süntüke*; erandlikult aga tarvitatakse tavalist võõrsõnade-apellatiivide kohta kehtivat transkribeerimisviisi kohanimes *Ahhaia*, et vältida tülikat paralleelkujude tekkimist keelepruugis; kuid *Antiookia* nimi säilitas oma traditsioonilise kuju.

⁵⁾ Nii siis *Tertius* (nagu seni), *Pontius* (seni enamasti *Pontsius*), *Titius* (puudus senises tekstis üldse).

⁶⁾ Nii siis *Zeus*, *Zeenas*, *Sünzügos* (liitsõna!). Muidugi hääldata *ds*, ja mitte saksapäraselt *ts*!

⌈ sõna algul ja lõpul jääb väljendamata (näit. *Aabel, Saara*), muidu = *h* (näit. *Aabraham*), samuti nagu kr. ⁶ (*spiritus asper*);

⌈ vokaalide vahel lühida rõhualuse vokaali taga = *hh* (näit. *Ahher*), muidu = *h* (näit. *Raahab, Ahban, Haam*);

⌈ = *j*; diftongi lõpul ⌈ = *i* (näit. *Hagai*), kuid ⌈ = *v* (näit. *Eesav*);

⌈ sõna algul = *i* (näit. *Ismael*);

⌈ vokaalide vahel lühida rõhualuse vokaali taga = *i* (näit. *Aialon*), kuid

⌈ = *ij* (näit. *Eelija*).

Eesti transkriptsioonis asendatakse mitte-eestipäraseid *bb, dd, gg*-d lihtsate *b, d, g*-ga¹). Samuti piiratakse ka *pp, tt, kk* tarvitamist, sallides neid ainult säääl, kus nad eesti transkriptsioonis esinevad vastavas, s. t. kolmandas vältes²).

II. Vokaalide transkriptsioon.

v = *ü* (mitte enam *i!*), vastavalt *ev* = *eu*³) (mitte enam baltisaksapäraselt *öi* või seda viimast eestipärestades *ei!*);

ai-oi = *ai-oi* (mitte ladina *ae-oe* traditsioonilise häälduse kaudu *ä-ö!*).

Kahekordistatult transkribeeritakse vokaale järgmisil juhtudel:

1) Heebreanimesedes

a) 1—3-silbistes nimesedes esimese silbi pikad vokaalid, välja arvatud *t*-lõpulised ühesilbised sõnad⁴);

b) nelja- ja enamasilbistes kaks viimast silpi mõtteliselt lahutatakse eelnevaist ja käsitletakse neist moodustuvat sõnaosa nagu iseseisvat sõna, s. t. pikendatakse tarbekorral eelviimast silpi nagu muidu esimest⁵).

2) Kreeka ja ladina nimesedes rõhualused vokaalid, kuid ainult lahtises silbis ja kui nad algkeeleski on pikad⁶).

Seejuures jäävad kreeka ja ladina nime transkriptsioonides rõhualusteks need silbid, millele algkeeleski langeb rõhk, välja arvatud kreeka nimes järgmistel juhtudel, kus meie kõrvadele vastuvõetamatu algkeelne rõhupaigutus tuleb asendada ladinapärasega: ⁷)

¹) Näit. *Hagai, Lüda, Tadeus, Lebeus*.

²) Nii siis näit. küll *Matteus, Mattias, Sakkeus*, kuid *Matata, Matatias, Jope, Rebeka, Agripa, Filipos, Filipi, Kapadookia, Ataalja*.

³) Ka vokaali eel, nii siis *Euodia, Skeuas*.

⁴) Nii siis näit. (mitmesilbistest) *Aadam* ja (ühesilbistest) *Seem, Haam, Uur, Huur, Daan, Kuuss, Uuts, Gaad, Goog*, kuid *Sett, Hett, Fratt, Lott, Rutt*.

⁵) Näit. *Seru/baabel, Kedor/laomer*.

⁶) Nii siis näit. küll *Ruufus, Luukius, Pilaatus, Herodes, Kviriinius, Fortunaatus, Jaason, Soopatos, Oneesimos, Dionüüsius*, kuid sellevastu ühelt poolt *Nero, Titus, Tiberius, Rode, Filipos, Filologos, Epafroditos*, kus lahtise rõhualuse silbi vokaal on algkeeles lühike, ja teiselt poolt *Justus, Kvartus, Markus, Festus, Krispus, Kreskens, Priska, Kristus, Sostenes*, kus rõhualune vokaal on algkeeles küll pikk, kuid esineb kinnises silbis. Ainult *muta cum liquida* ei takista eelkäiva vokaali pikkuse säilitamist (näit. *Puublius, Demetrius*).

⁷) Nimes järgnevad siin täpsas transkriptsioonis.

- 1) kr. $\times \underline{\iota} \underline{\iota}$, lad. a) $\times \underline{\iota} \underline{\iota}$, b) $\times \underline{\iota} \underline{\iota}$:
 a) *Hermes, Lukas, Christos, Apollos*,
 b) *Tychikos, Epaphras, Herodias, Achaikos* ;
- 2) kr. $\times \underline{\iota} \underline{\iota}$, lad. $\times \underline{\iota} \underline{\iota}$:
 a) *Antipas, Aretas, Melite*,
 b) *Hermogenes, Diotrephes* :
     eriti *ia(s)*-lõpulised :
 c) *Lydia, Lysias*,
 d) *Euodia, Lysanias*.

Algeelisel eri silpidesse kuuluvaist, ent kõrvuti esinevaist vokaalest eesti transkriptsioonis tekkivais diftonges aga tuleb nende vokaale kirjutada ühekordselt ka siis, kui nad algeeles on pikad¹⁾.

Olgu nimetatud, et nüüd transkribeeritakse algeelset kuju, ja mitte transkriptsiooni. Nii siis ühelt poolt kreeka nimed esinevad näit. kreeka lõppudega *-os, -on* (seni lad. *-us, -um!*)²⁾, ja teiselt poolt ka ladina nimede transkribeerimisel võetakse aluseks mitte (nagu osalt senises piiblis) nende kreeka transkriptsioon, vaid nende algeelne kuju³⁾.

Eeltoodud transkribeerimisjuhisteid ei alistata tuttavamaid piiblinimesid, mille kirjutamisel on kas täiesti järgitud või osaliseltki arvestatud senist traditsioonilist (s. t. tavaliselt ladinapärasest või eestipärasest) kuju.

Niisuguste erandite hulka kuuluvad

1) *Vanas Testamendis*: isikunimedest *Eeva, Abel, Kain, Eenos, Eenok, Metuusala, Jeevet, Abra(ha)m, Melkisedek, Haagar, Rebeka, Ruuben, Siimeon, Issaskar, Joosep, Benjamin, Potivar, Iisrael, Mooses, Aaron, Joosua, Piileam, Giideon, Jefta, Saamuel, Iisai, Taavet, Koljat, Saalomon, Rehabeam, Jerobeam, Moolok, Eelija, Eliisa, Jesaja, Jeremija, Hesekiel, Taaniel, Hoosea, Nahum, Sakarja, Nehemia, Iiob, Immaanuel*; kohanimedest *Fratt, Paabel, Aram, Seekem, Jordan, Soodom, Komorra, Egiptus, Damaskus, Liibanon, Kanaan, Siion, Neebo, Jeeriko, Saamaria, Jeruusalem, Petlem*⁴⁾;

2) *Uues Testamendis*: puhtkreeka isikunimedest *Kristus, Peetrus, Nikodeemus* (pro *Kristos, Petros, Nikodemos*), kreekastatud seemi nimedest (ladina *-us* pro kreeka *-os*;) *Jaakobus, Saulus, Laatsarus* (pro *Lasaros*), *Jairus*, (eesti *-eus* < lad. *-aeus* pro kr. *-aios*;) *Matteus, Sakkeus, Tadeus, Alfeus, Lebeus, Sebedeus, Bartolomeus* (kuid *Bartimaios*), (muidu eestipärasatud:) *Maarja, Kaivas, Parabas, Siimon, Johannes, Johanna* (pro *Maria, Kaiafas*,

1) Nii siis näit. *Noa, Lea, Saul, Joel, Joab, Joas, Moab, Soar, Boas, Jael, Seir* (mitte *Nooa, Leea* jne.); samuti ka UT nimedes nagu *Lois, Troas, Jairus* (mitte *Loois, Trooas, Jaiirus!*); erandlikult aga *Puua* ja *Sua* kui eesti tavaliisele õigekeelsusele vastavamad vormid (pro *Pua, Sua*).

2) Ka esinevad kreeka jumalad nüüd kreeka nime all *Zeus, Artemis, Hermes* (senises piiblis *Jupiter, Tiaana, Merkuurius*).

3) Nii siis näit. *Gallio* (seni *-on!*), *Puublius* (nagu senigi, ja mitte *Poplios*), *Akvila, Kviriinius* (seni *Aakilas* < *Ἀκύλας, Küreenius*).

4) Kahest viimasest gen. *-lema*, illatiiv *-lemma*; partitiiv reeglipäraselt *Petlemat, Jeruusalemät*, viimase vormi kõrval kirikukeele traditsiooni kohaselt lubatud samaväärsena ka *Jerusalemma*.

Barabas, Simon, Joannes, Joanna), kreekastamata nimedest *Peltsebul* (pro *Beesebul*). Muide VT isikud esinegu Uueski T-s sama nimekujuga, nii siis näit. mitte kreeka (*i*)as-lõpuga, vaid heebrea (*j*)a-lõpuga *Uuriija, Eelija, Jesaja, Jeremija, Berekja, Joonas*, ka mitte kreeka transkriptsiooni, vaid seemi algkuju järgi, näit. *Oobed, Iisebel, Simson* (pro *Joobed, Jesabel, Samson*). V. T-s mitte esinevate isikute seemi nimed ei võib muidugi kirjutada kreeka-ladina transkriptsiooni järgi, nagu näit. *Eliisabet, Fanuel, Natanael* (pro *Eliseba, Penuel, Natanel*); seda enam et tihti nende nimede seemi algkuju polegi täpsalt teada.

Erandlikult soovib H. Põld VT *Piileam'i, Rehabeam'i, Iisai* asemel Uues T-s kirjutada kreeka resp. ladina transkriptsiooni järgi *Balaam, Roboam, Jesse*¹⁾. Kuid algkeele järgi tahab H. Põld kirjutada *Gamliel* pro *Gamaliel*.

Vastavalt eesti keelepruugis valitsevale suuremale vabadusele kohanimede transkribeerimisel, võrreldes isikunimedega, on Uuegi Testamendi kreeka-ladina resp. kreekastatud seemikeelseid kohanimedid transkribeeritud vähema valjusega. Mainida oleks järgmist:

1) sagedat rõhualuse lahtise silbi lühida vokaali pikendamist (vastavalt apellatiivide-võõrsõnade transkriptsioonile), nagu näit. *Antiookia, Kapadookia, Kiliikia, Araabia, Aasia, Dalmaatsia, Itaalia, Ataalja, Liibüa, Makedoonia, Lüükia, Süüria, Früügia, Tüüros, Tibeerias, Pisiidia, Mesopotaamia, Galaatia*;

2) vabadusi sõnalõppudes: (mitmusliku *-ai* asemel *-a* ja *-oi* asemel *-i*;) *Ateena, Kolossa, Kenkrea, Sürakuusa, Trestaberna, Filipi*; (*-eia* asemel *-ia*;) *Antiookia, Filadelfia*, (*-aia* asemel *-ia* resp. *-ea* < lad. *-aea*;) *Arimaatia, Galilea, Judea, Kananea*, (*-us* pro *-os*;) *Egiptus, Damaskus*;

3) vabadusi rõhutamises: (ladinapäraselt:) *Sürakuusa, Tüatiira, Mileetos, Egiptus*;

4) muid vabadusi: *Tessaloonika* (< saksa *Thessalonich*, pro *Tessalooniike*), *Euftrat* (pro *Eufrates*), *Kreeka* (pro *Hellas*), *Egiptus* (pro *Aigüptos*).

Ka kreekastamata seemi kohanimedest kirjutatakse traditsioonipäraselt *Kiidron, Kapernaum, Kolgata, Ketsemani, Naatsaret*.

Küsimusis, kui palju ning missuguseid nimesid ja liati veel missugusel kujul säärasesse erandite-loendisse võtta, lähevad arvamised loomulikult lahku: kõiki rahuldavaid, objektiivseid mõõdupuid oleks ju siin raske leida.

Üldiselt võib lahendustega, vaatamata teatavaile vastuoksusile, rahule jääda. Üksikuid asju saab ju vahest veel revideerida suvekuudel enne piibli käsikirja trükkiminekut²⁾.

S. A a s l a v a.

¹⁾ *Balaam* ja *Jesse* kujusid õigustab teataval määral nende esinemine väljaspool piiblit (vrd. jõululaul!), kuid *Roboam'i* jaoks õigustavaid argumente allakirjutanu arvates vaevalt leidub.

²⁾ Oleks soovitav, et vahepeäl neis küsimusis arvamusi avaldataks ja trükkis ilmuvaist sõnavõttudest teatataks allakirjutanule (Usuteaduse Seminar, Tartu, Peeter Põllu 2) või H. Põllule (Tallinn, Narva mnt. 102).

Usuteadusline Ajakiri

ilmub 1933. a. peale Akadeemilise Usuteadlaste Seltsi ajakirjana (seni andis välja Usuteaduskond) aastas neli numbrit à 32 lhk. kokku 128 lhk. Peale selle lisavihud.

Tellimise hind 1935. aastaks sisemaale **2 kr.**, välismaale **2 kr. 50 snt.**: üksiknumbri hind **50 snt.** Lisavihkude hind igakord eriti.

Tellimisi võtavad vastu kõik postiasutised ja linnades suuremad raamatukauplused. Pealadu Tartus, Akad. Usuteadl. Selts (Peeter Põllu t. 2) ja Akad. Kooperatiivi raamatukaupl. (Ülikooli t. 15, Tartus), tel. 63. Toimkonna aadr.: Tartu, Peeter Põllu t. 2. Akad. Usuteadl. Selts.

Vanemad aastakäigud I—V, à 2 kr.

Üksikud lisavihud:

- 1) O. Sild, Kas Tallinna doomkirik on kirikuloolises arenemiskäigus olnud piiskopikirikuks? 1926, Hind 50 snt.
- 2) Usuteaduslisi oskussõnu. Trükk otsas; ilmub uus trükk.
- 3) Tartu Usuteaduskond Rootsi ajal. 1932, hind 1 kr.
- 4) M. J. Eisen. Väandra Tõnn 1932. a. teadete valgustusel 1933, hind 50 snt.
- 5) Hugo Masing. Anatoti prohvet. 1933, hind 50 snt.

Muid Akadeemilise Usuteadlaste Seltsi toimetusi:

- 1) Peeter Põld. Usuline kriis, 1932, hind 50 snt.
- 2) Hilda Kasak. „Ratsionalist“ ja psühhoanalüütiline ilma-vaade, 1933, hind 25 snt.
- 3) Theophil Spoerri. Argipäeva Isand, hind 50 snt.
- 4) Mart Morats. Oxfordliikumine, hind 25 snt.
- 5) W. J. Oehler. Viljakas vaikimine, hind 1 kr.

Märkus: Akad. Usut. Seltsi liikmed saavad kõiki Seltsi väljaandeid 50 % hinnaalandusega.

Ladu: Akad. Usuteadl. Selts, Tartu, Peeter Põllu t. 2, ja Akadeem. Kooperat. raamatukauplus, Ülikooli t. 15, Tartus.